

Тюха І.В.

к.е.н., доцент

доцент кафедри менеджменту та адміністрування

Білошанка А.В.

магістр

Національний університет харчових технологій

СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті проаналізовано сучасний стан ринку молочної продукції України, визначено чинники впливу, запропоновано шляхи розвитку та реалізації експортного потенціалу вітчизняних виробників молочної продукції у 2012-2016 рр.

Ключові слова: ринок молочної продукції, структура ринку, виробництво, експорт, імпорт.

Постановка проблеми. Молочні продукти – незамінне джерело вітамінів та мікроелементів для організму людини, молоко є головним компонентом при виробництві різноманітних товарів харчової промисловості.

На сучасному етапі українські виробники зіштовхнулися з різноманітними проблемами, зокрема поставлені високі вимоги щодо якості молока та молокопродуктів, зниження закупівельних цін на молоко, відсутність дотацій. Виготовлення продуктів належної якості за встановленими показниками дасть змогу для реалізації експортного потенціалу підприємств молочної галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем та тенденцій розвитку ринку молочної продукції присвячені праці вітчизняних дослідників, зокрема таких як П.С. Березівського, В.М. Бондаренка, О.В. Лакішика, В.Я. Месель-Веселяка, Т.Л. Мостенської, та інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Переважна більшість наукових праць і оглядів перерахованих вище дослідників присвячена саме вивченню стану ситуації на ринку молочної

продукції України, проте експортний потенціал підприємств даної галузі мало досліджений.

Мета статті. Основною метою статті є аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку вітчизняного ринку молока та молочної продукції з метою пошуку напрямів розвитку експортного потенціалу вітчизняних виробників молочної продукції.

Виклад основного матеріалу. Ринок молочної сировини, як і вся економіка України в цілому, переживає серйозну кризу. Основною причиною погіршення становища тваринників-молочників стало формування низької закупівельної ціни на тлі собівартості виробництва, яка суттєво зросла. За останні п'ять років галузь показала коливаючий тренд. Досягнувши максимум при виробництві у 2014 році майже 2 млн т молочних продуктів в наступні два роки тільки стагнувала.

Це було зумовлено найперше втратою основного ринку збуту Росії. До того ж це припало на світову кризу молочного ринку і фактично попередні два роки ми спостерігаємо низькі ціни на молочні продукти у світі. Проаналізуємо виробництво молочних продуктів в Україні за останні п'ять років.

Таблиця 1.1

Виробництво молочних продуктів в Україні за 2012-2016рр.

Показник	2012 р.	2013	2014	2015	2016
Молоко, тис.т	912	972	1117	965,6	926,2
Масло вершкове, тис.т	88,6	94,3	114	100,9	101
Сир кисломолочний, тис.т	79	83,7	74,7	67	69,6
Сири жирні, тис.т	168	165	130	122,6	113,1
Кисломолочна продукція, тис.т	489	522	473	426,1	420,2

Джерело: Складено автором на основі [1].

Найбільше в Україні виробляють питного молока— 56,8 % у структурі за підсумками 2016 року, відповідно. Обсяг виробництва кисломолочного сиру 69,6 тис. т., що на 3,9% більше, ніж у 2015, а масла— 101 тис. т. (+0,1%).

При цьому, майже на 8% скоротилося виробництво жирних сирів — до 113,1 тис. т. На 4% скоротилися обсяги молока — 926,2 тис. т., та на 1,4% кисломолочної продукції (йогурт, кефір, сметана) — 420,2 тис. т. В порівнянні із докризовим 2014-м найбільше впало виробництво молока (-17,08%), твердого сиру (-13%), масла (-11,4%) та кисломолочної продукції (-11,16%).

Основними засадами державної політики щодо забезпечення якості та безпеки молока і молочних продуктів для життя та здоров'я населення є:

- забезпечення внутрішніх потреб держави в молочних продуктах широкого асортименту та нарощування їх експорту;
- здійснення контролю за якістю та безпекою молока, молочної сировини і молочних продуктів;
- сприяння розвитку інтеграційних процесів між виробником, переробником та реалізатором;
- проведення моніторингу ринку молока та молочної продукції;
- удосконалення митно-тарифної та цінової політики у частині захисту вітчизняних виробників молока та молочної продукції;
- розроблення загальнодержавних програм розвитку селекційно-племінної справи.

Запропонували дуже важливий інструмент для оцінки прибутковості молочної галузі України – молочний індекс професійного виробництва молока залежить від цін на сире молоко і цін на корми. Підрахунок індексу за 2015 рік показав, що прибутковість виробництва молока професійними господарствами за рік впав на 31% порівняно з 2014 роком, і на 36% – порівняно з 2013 роком. Згідно з прогнозами, у 2016 році відминусується ще 5%.

Перші півроку зовнішня торгівля молочними продуктами була досить млявою, через загальну світову кризу та починаючи з вересня ситуація

почала покращуватися. Значний приріс відмічався по маслу та сухому молоку. Все ще сумарні показники показують мінус в порівнянні з минулим роком та все ж картинка змінюється в кращу сторону. Для відродження молочної галузі в Україні необхідно провести адаптацію діючих стандартів і нормативно-технічної документації до директив ЄС, розробити діючі програми підтримки розвитку молочної галузі та експорту молочної продукції, розвивати кооперацію між виробниками і переробниками. Проаналізуємо експорт основних молочних продуктів з України за останні п'ять років.

Таблиця 1.2

Експорт основних молочних продуктів з України за 2012-2016

Показник	2012	2013	2014	2015	2016
Молоко та вершки, не згущені, тис. т.	5,9	7,6	6,9	8,8	10,5
Молоко та вершки, згущені, тис. т.	17,3	17,2	18,5	22,1	15,2
Молочна сироватка, тис. т.	24,6	34,4	22,3	26,5	23,9
Сири, тис. т.	67,7	59,0	19,5	10,8	8,1
Сухе молоко, тис. т.	27,7	13,1	31,4	37,0	36,6
Масло вершкове та молочні жири, тис. т.	0,7	3,9	11,3	11,7	12,1
Всього молочних продуктів, тис. т.	146,9	138,5	112,9	120,7	109,2

Джерело: Складено автором на основі [2].

Найбільше в Україні відбулося збільшення експорту не згущених молока та вершків та відносно стабільний експорт сухого молока подальше. Найбільше цієї продукції за кордон поставили «Вінницький молочний завод «Рошен» (14% від загального обсягу), «Ічнянський молочно-консервний комбінат» (13%), «Транспортно-експедиторське підприємство «Вертикаль» (10%), «Білоцерківська агропромислова група» (7%) та «Овруцький молочно-консервний комбінат» (6%). За останні три роки експорт даної

продукції з України збільшився з 6,9 тис. т в 2014 році до 10,5 тис. т за підсумками 2016 року. Основними імпортерами в минулому році були Молдова (\$2,7 млн, або 50,4%), Грузія (\$1,4 млн, або 26,3%) і Лівія (\$0,4 млн, або 8%).

Стрімке скорочення експорту сирів, що стосується експорту сирів, то він впав драматично – на 26% порівняно з 2015 роком, склавши 8,1 тис. тон. ТОП-5 експортерів українських сирів за підсумком минулого року виглядає наступним чином: «КОМО – Експорт» (27%), дочірнє підприємство «Лакталіс-Україна» (16%), «Клуб Сиру» (12%), «Бель Шостка Україна» (9%), «Мілкіленд-Україна» (7%). Найбільшими покупцями цієї продукції в минулому році були Казахстан (\$13,1 млн, або 54%), Молдова (\$6,5 млн, або 27%) і Єгипет (\$1,9 млн, або 8%) [4].

Спостерігається нарощування експорту вершкового масла та молочних жирів. Головними рушіями експорту цього продукту в минулому році стали «Вінницький молочний завод «Рошен» (23% від загального обсягу), «Агропродекспорт» (11%), «Доменік» (9%), «Старокостянтинівський молочний завод» (6%), «Адамас» (6%). Найбільшими імпортерами масла і молочного жиру стали Казахстан (\$9,9 млн, або 26,4%), Грузія (\$5,5 млн, або 14,7%) і Єгипет (\$4,1 млн, або 10,8%)

Найбільше сиру виробляють і споживають в Європі, також можна вінести такі країни: Західна Азія, Індія, Пакистан, Кавказ, Монголія, Середньоазіатський регіон, Казахстан, Північна Африка. Країнами, де сир не користується великою популярністю і практично не проводиться, є Китай і також деякі країни з південно-східної частини Азії (замість тваринного молока вживають соєве молоко). Розглянемо основні напрямки експорту сиру в 2012-2016рр.

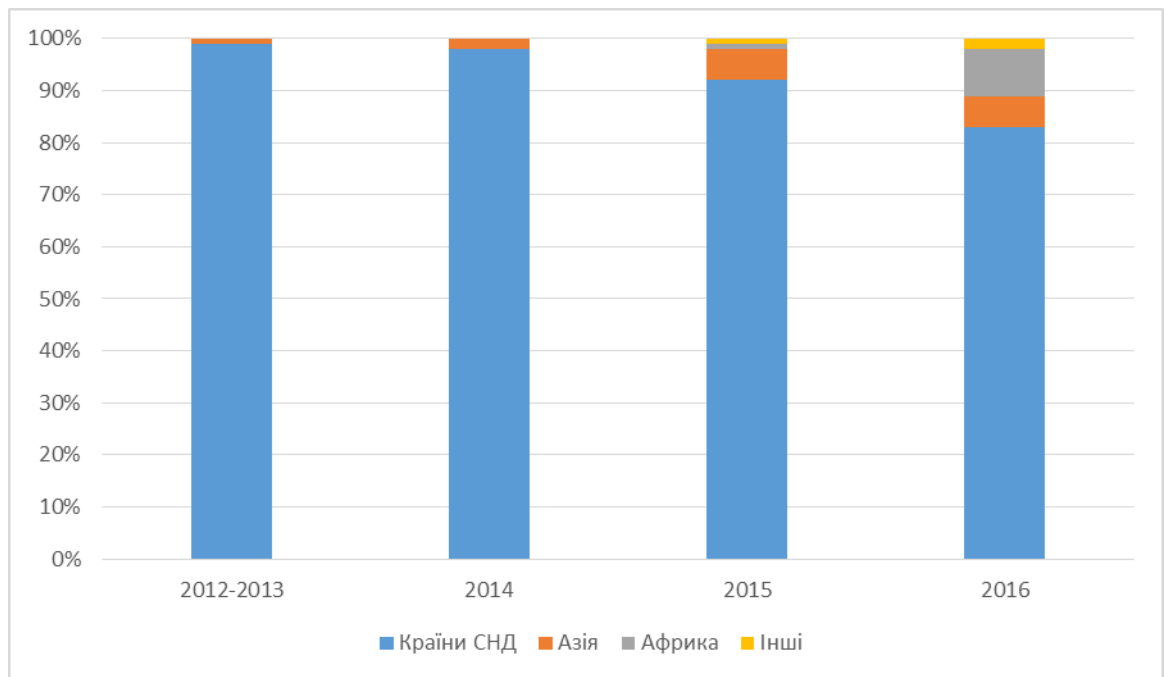

Рис.1. Основні напрямки експорту сиру ,тис.тонн[2]

У 2016 році зросла частка країн Африки (поставки до Єгипту збільшилися в 10 разів, експортовано 690 тонн), тоді як до Азії зменшилися на 30% (експортовано 470 тонн). До Європи ж у минулому році потрапило всього 8 тонн українських сирів.

За останні три роки в українській галузі сироваріння відбулися кардинальні зміни. В умовах геополітичної та економічної кризи довелося істотно скоротити виробництво, значно зменшити експорт і навіть внутрішню реалізацію сиру. Основними імпортерами української молочної продукції минулого року були країни СНД та окремі азійські країни. Рейтинг десяти найбільших імпортерів вітчизняної «молочки» виглядає так: Казахстан (16%), Молдова (13%), Туркменістан (8%), Грузія (7%), Пакистан (5%), Вірменія, В'єтнам та Бангладеш (по 4%), Китай і Єгипет (по 3%). Проаналізуємо обсяги експорту та імпорту сиру України в 2012-2016рр., тис.тонн

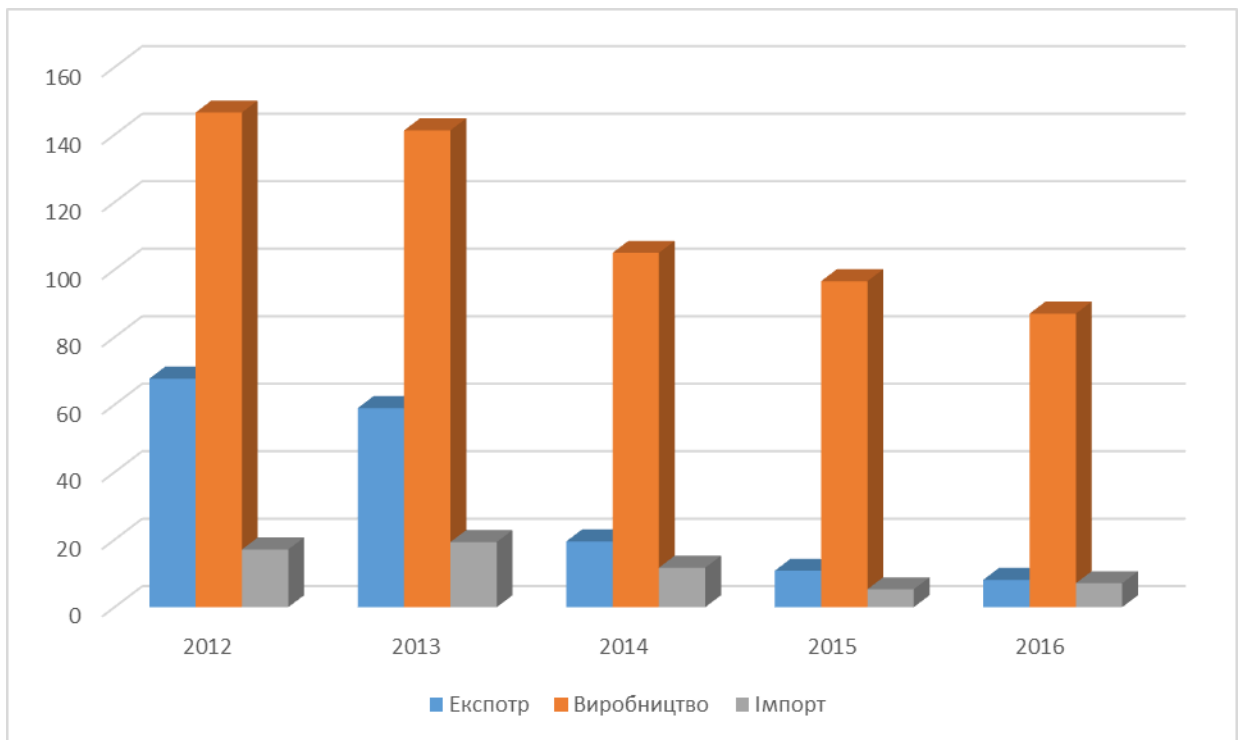

Рис.2. Динаміка зовнішньої торгівлі сиrom , тис.тонн[2]

Отже, як бачимо з рис. 2, у виробництві сиру з 2012 року спостерігається суттєвий спад. У 2016 році обсяги експорту сиру скоротилися на 26% у натуральному вимірі та на 31% у грошовому (USD), порівняно до минулого року. При цьому, виробництво скоротилося на 10%, а імпорт сиру зріс на 33%.

На кінець 2015-го в Україні було вироблено 10,6 млн т молока, а за підсумками 2016-го варто очікувати близько 10,3 млн т. За останні 11 місяців в Україні було вироблено 9,7 млн т молока (-2,3%, до відповідного періоду 2015 р.). 25,7% з них саме в промисловому секторі. [4]. Решта 74,3% в господарствах населення. Розглянемо динаміку виробництва та зовнішньої торгівлі сухого молока в 2012-2016рр..

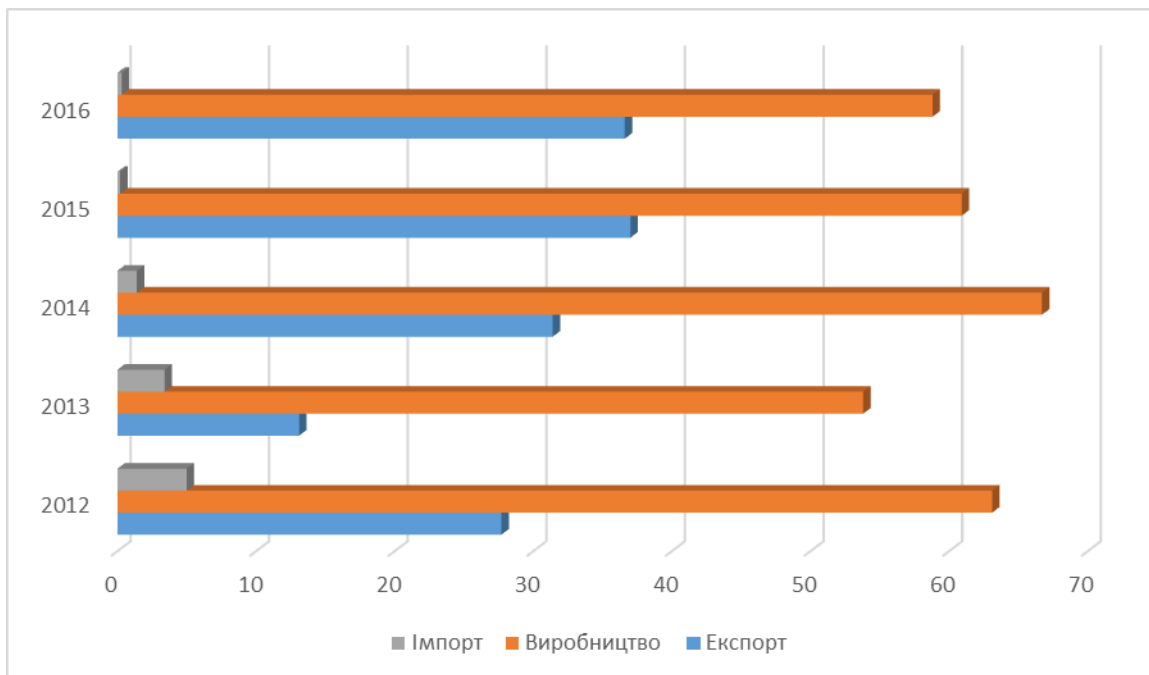

Рис.3 Динаміка зовнішньої торгівлі сухого молока ,тис.тонн [2]

Отже, як бачимо з рис. 2, у виробництві сиру з 2012 року спостерігається суттєвий спад імпорту сухого молока. У 2016 році обсяги експорту сухого молока скоротилися на 1%, порівняно до минулого 2015 року. При цьому, виробництво з 2016 року скоротилося на 3% порівняно з 2015 роком.

На початку 2016 року Євросоюз нарешті відкрив свій ринок для українських молочників. Дозвіл на експорт продукції в Європу отримали десять підприємств: "Люстдорф", "Молочний дім", Яготинський маслозавод, "Лакталіс-Миколаїв", "Гадячсир", ПП "Рось" - філія "Роменський молочний комбінат", Золотоніський маслоробний комбінат, ПП "КФ Прометей" - філіал "Менський сир", Львівський холодокомбінат, Житомирський маслозавод. Ще дві компанії - "Клуб сиру" і Вінницький молочний завод "Рошен" - отримали доступ до європейського ринку в квітні 2016 року.

На початок серпня 2016-го реальні відвантаження продукції на європейський ринок здійснювали всього кілька українських компаній. Зокрема, "Молочний альянс" поставив до Болгарії невеликі партії твердого сиру, молока і масла для подальшої реалізації в спеціалізованих магазинах, які орієнтовані на населення з країн СНД. Компанія також почала експортувати в ЄС сухе молоко в рамках безмитних квот. Перша партія

сухого молока в розмірі 20 тонн вирушила до Польщі.

Висновки і пропозиції.

Отже, сир - один з найбільш поживних і калорійних харчових продуктів. Поживна цінність його обумовлена високою концентрацією білка й жиру, наявністю незамінних амінокислот, вітамінів, солей кальцію і фосфору, необхідних для нормального розвитку організму людини. Сир корисний для людей будь-якого віку і особливо для дітей. Попит на цю продукцію не знижується, тому виробники намагаються придумати все нові і нові рецепти, щоб задовольнити вибагливого сучасного покупця.

Фактори, що впливатимуть на розвиток ситуації на молочному ринку України:

- відміна спеціального режиму ПДВ та введення прямих дотацій;
- підвищення цін на виробничі ресурси;
- коливання на валютному ринку;
- розвиток ситуації на зовнішньому ринку молочних продуктів: очікуване скорочення виробництва молока в ЄС, Океанії та поживлення попиту зі сторони Китаю.

Через це конкуренція між товарами є не лише ціновою, дуже важливими є якість товару й вподобання споживачів. Для розвитку українських підприємств молочної галузі, а саме експорту сиру, потрібно почати шукати нові ринки збуту, оптимізувати виробничі витрати, підвищувати продуктивність молочного стада, боротися за якість сирого молока і стабільно нарощувати виробництво молока класу «екстра». Актуальними будуть проблеми з кредитами. Не всі підприємства зможуть залишитися на ринку.

Враховуючи це, найкращою стратегією буде збільшення продажів у Казахстані та Азербайджані й спроба вийти на ринки Білорусі, Вірменії, Киргизстану, Таджикистану і Туркменістану. Хороші результати може дати збільшення експорту до Казахстану, який є великим покупцем практично всіх видів молочної продукції з України.

Література:

1. Державна фіскальна служба України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/baneryi/mitne-oformlennya/subektam-zed/klasifikatsiya-tovariv/>
2. Державна служба статистики України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Дослідження ринку молочної продукції UA ECONOMIC. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uaeconomic.com/ulens-1233-1.html>
4. ТОП позицій молочного експорту AGROPORTAL Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agroportal.ua/ua/>